

Ludescher Melinda – Trásy Lilla – Rövid Irén

A nőtlenek, hajadonok együttélési mintázatai és házasodási szándékuk

Bevezetés

Miközben hazánkban a tizenöt éves és idősebb népesség legnagyobb aránya házasságban él, és az elmúlt évtizedben Magyarországon jelentősen növekedett a házasodási kedv,¹ ezzel egyidejűleg arányaiban egyre többen tartoznak a nőtlenek, hajadonok közé (KSH 2017). A 2016-os mikrocenzus, azaz „kis népszámlálás” adatai szerint az említett korosztály 44 százaléka volt házas, valamivel több mint egyharmada (34 százaléka) pedig nőtlen, hajadon; 1990-ben ugyanezek az arányok még 61, illetve 20 százalékot tettek ki. Évtizedekkel ezelőtt szinte elképzelhetetlen volt, hogy valaki egyedül, házastárs nélkül éljen. Manapság egyre elfogadottabb, és egyre többen vannak azok, akik még sosem kötöttek házasságot. Ez nem magyar sajátosság, a legtöbb uniós tagállamban emelkedett a nőtlenek, hajadonok aránya az utóbbi években,² amit többek között a házasságkötés és a családalapítás idejének kitolódása okozhat. Továbbá a jelenleg is zajló családszerkezeti változások hatása, az alternatív együttélési formák elterjedése is tükröződhet a nőtlenek, hajadonok arányának alakulásában. Az utóbbi évtizedekben a második demográfiai átmenet elmélete szerint a hagyományos értékrend helyett egyre inkább előtérbe kerülnek az egyéni érdekek (Van de Kaa 2002; Spéder 2004; Spéder és Kapitány 2007; Sobotka 2008; Tárkányi 2008; Lesthaeghe és Sukyn 2012; Rövid 2018, 2020), ami szintén magyarázhatja azt, miért vannak egyre többen egyedül, miért nem kötnek házasságot.

Ez nem jelenti persze azt, hogy a magyarok ne lennének továbbra is alapvetően családpártiak (Gyorgyovich és Pári 2023). A magyarok testi és lelki egészségét vizsgáló Hungarostudy kutatás legfrissebb, 2021-es adataiból is jól látható, hogy továbbra is a házasságot tartják a legjobb együttélési

1 Forrás: KSH, STADAT. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0015.html (Letöltés: 2023. május 22.)

2 Forrás: Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_pjanmarsta/default/table?lang=en (Letöltés: 2023. május 22.)

formának, különösen igaz ez a gyermeknevelés tekintetében (Engler et al. 2022). Ismeretes, hogy Magyarországon az elmúlt évtizedben megduplázódott az ezer főre jutó házasságkötések száma, és ez a tendencia a Covid-járvány időszakában is töretlenül emelkedett, miközben az Európai Unió tagállamaiban csökkenés tapasztalható (2021-ben hazánkban 7,4, az Európai Unió többi országában átlagosan 3,9³ volt az ezer főre jutó házasságkötések száma).

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa a nőtlenek, hajadonok csoportját, amely amellet, hogy egy törvényes családi állapot megnevezése, valójában meglehetősen heterogén csoportot takar, változatos párkapcsolati mintázatokkal. Ugyanis azok, akik még nem kötöttek házasságot, különböző kapcsolati formákban élnek, illetve idesorolhatjuk azokat is, akik házasságon kívül vállalnak gyermeket (bár ennek aránya hazánkban az utóbbi években erőteljesen csökkent⁴). Vagyis nemcsak azok tartoznak az elemzett csoportokba, akiknek nincs tartós párkapcsolatuk, hanem a házasság nélkül együtt élők vagy a külön élő párok és azok is, akik gyermeket nevelnek, de (még) nem kötöttek házasságot a párjukkal, vagy éppen egyedül látják el a szülői feladatokat.

A kutatási téma relevanciáját jelzi, hogy a potenciális házasulandók aránya a nőtlenek, hajadonok körében a legmagasabb, hiszen a házasságkötések csaknem háromnegyedét az első alkalommal házasságra lépők alkotják.⁵ Éppen ezért elemzésünkben ezeknek a csoportoknak a főbb szociodemográfiai jellemzői mellett megvizsgáljuk a párkereséssel kapcsolatos vélekedésüket és a házasodási szándékukat is.

Szakirodalmi háttér

Az 1960-as évek óta a családok összetételében jelentős változások következtek be Európában. Ugyanis miközben a házasságon alapuló, hagyományos családforma valamelyest veszített súlyából, addig alternatív együttélési formák jelentek meg, melyek a korábbinál sokszínűbb, változatosabb családtípusokat eredményeztek. Az egyéni élethelyzetek, a szabad választás, ahogy a társadalmi elvárások is különböző családi formációkat

3 Forrás: Eurostat. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_nind/default/table?lang=en (Letöltés: 2023. május 22.)

4 Forrás: KSH, STADAT. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0007.html (Letöltés: 2023. május 22.)

5 Forrás: KSH, STADAT. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0016.html (Letöltés: 2023. május 22.)

hozhatnak létre (Engler és Pári 2022). A házasságon alapuló párkapcsolatok számának mérséklődését okozhatta az is, hogy a rendszerváltást követően jelentősen nőtt az élettársi kapcsolatban élők aránya, nőtt az egyszülős és a mozaikcsaládok, a látogató kapcsolatban élők hányada (Sobotka és Toulemon 2008), valamint többek között a házasságkötés halasztása és a várható élettartam emelkedése miatt (Cockrum és White 1985; DePaulo és Morris 2005) egyre többen alkotnak egyszemélyes háztartást (Somlai 2002; Spéder 2005a, 2005b, 2007; Földházi 2008; Sobotka és Toulemon 2008; Harcsa és Monostori 2014; Monostori 2015). Az utóbbi évtizedekben a gyermektelen felnőttek száma is jelentősen emelkedett, az előrejelzések szerint az 1970 és 1980 között született nők körében várhatóan még tovább nő majd azoknak az aránya, akiknek egyáltalán nem születik gyermekük (Pári és Balogh 2022; Pári et al. 2022).

Kutatások bizonyítják, hogy a családformák sokszínűsége ellenére továbbra is a család, a házasság az emberek által leginkább kedvelt együttélési forma hazánkban (Engler és Pári 2022). Bár Engler (2018) egyetemista fiatalok körében végzett kutatása szerint a fiatalabb korosztály későbbre tolja házasságkötési szándékát, alapvetően házasságban gondolkodnak, részben együttélést, részben a megfelelő pár megtalálását követően azonnali házassodási elhatározással.

A házasságkötés életkorbeli kitolódása miatt nő a népességben a hajadonok, nőtlenek aránya: a mikrocenzus adatai szerint a tizenöt évesnél idősebb lakosság 34 százaléka volt nőtlen vagy hajadon, körükben viszont egyre népszerűbb az élettársi kapcsolati forma (Murinkó és Rohr 2018). A családok strukturális átrendeződésének hátterében egyes szerzők a nők társadalomban elfoglalt helyének, munkaerőpiaci státuszának a megváltozását, illetve a jóléti rendszer kiépülését látják (Lőcsei 1978; Tomka 2000). Az átalakulások mögött – a második demográfiai elmélettel összhangban – olyan értékrendbeli formálódások is meghúzódhatnak, amelyek a hagyományos értékekkel szemben az individualizációt, az egyéni érdekeket helyezik előtérbe (Földházi 2008; S. Molnár 2011). Többek között a párkapcsolatok felbomlását, a családdal, valamint a termékenységgel összefüggésben álló magatartás megváltozását is ezeknek az önmegvalósítást célzó értékeknek az előtérbe kerülésével indokolják (Van de Kaa 2002; Spéder 2004; Spéder és Kapitány 2007; Sobotka 2008; Tárkányi 2008; Lesthaeghe 2010; Lesthaeghe és Sukyn 2012; Rövid 2018, 2020).

Módszertan

Tanulmányunkban a tizennyolc éves és annál idősebb nőtlen, illetve hajadon családi állapotú magyarok párkapcsolati és együttélési sokszínűségét vesszük górcső alá, amihez a Századvég Konzorcium 2021 áprilisában felvett nagymintás adatfelvételét használtuk fel. A hatvanezer fő reprezentatív minta 27 százaléka, azaz valamivel több mint tizenhatezer fő tartozott a nőtlenek, hajadonok közé, tehát ők alkotják elemzésünk célcsoportját. Ennek megfelelően az elváltak és az özvegyek nem tartoznak a vizsgált populációba. A demográfiai mutatókon túl azt is megvizsgáltuk, hogy a nőtleneknek, hajadonoknak mennyire nehéz párt találniuk, és hogy terveznek-e házasságot kötni. Ez utóbbi kérdéseket – az adatfelvétel sajátosságából adódóan – egy szűkebb almintán (3923 fő) volt lehetőségünk vizsgálni.

A nőtlen, hajadon családi állapot azon túl, hogy az illető még sosem kötött házasságot, többféle párkapcsolati formát takarhat. Elemzésünk célja feltérképezni, hogy milyen párkapcsolati mintázatok bújnak meg a nőtlen, hajadon családi állapot mögött. Ehhez elsősorban megvizsgáltuk a kiválasztott célcsoport párkapcsolati státuszát, vagyis hogy a felvétel idején párkapcsolatban éltek-e vagy sem, a párkapcsolattal rendelkezők esetében pedig hogy együtt éltek-e a társukkal. Majd aszerint is tovább csoportosítottuk a megkérdezetteket, hogy van-e gyermekük, hiszen ez jelentősen meghatározza az egyén társadalmi helyzetét és házasodással, családdal kapcsolatos attitűdjét.

Ezek alapján alakítottuk ki a nőtlenek, hajadonok vizsgálandó csoportjait:

- párkapcsolattal rendelkezők:
 - párjukkal együtt élő gyermekesek;
 - párjukkal együtt élő gyermektelenek;
 - párjuktól külön élő gyermekesek;
 - párjuktól külön élő gyermektelenek;
- egyedülállók:
 - gyermekes egyedülállók;
 - ténylegesen egyedülállók (pár és gyermek nélkül élők).

A párjukkal együtt élő gyermekesek kategóriába olyan nőtleneket és hajadonokat soroltunk, akik együtt élnek a párjukkal, és van (közös vagy nem közös) gyermekük. Ők gyakorlatilag klasszikus családmóddal élnek. A változóképzésnél nem vettük figyelembe, hogy a párjukon kívül együtt élnek-e még más személyekkel is.

A párjukkal együtt élő gyermektelenek közé olyan nőtleneket és hajadonokat soroltunk, akik a párjukkal együtt élnek, és nincs gyermekük. Itt sem vizsgáltuk azt, hogy él-e a háztartásban rajtuk kívül más személy.

A párjuktól külön élő gyermekesek olyan nőtlenek vagy hajadonok, akik nem élnek együtt a párjukkal, és van gyermekük. Esetükben is eltekintettünk a háztartás további tagjaitól.

A párjuktól külön élő gyermektelenek azon nőtlenek vagy hajadonok, akik szintén nem élnek együtt a párjukkal, de gyermekük sincs, illetve esetükben is figyelmen kívül hagytuk az esetleges egyéb lakótársakat.

Elemzésünkben azokat tekintjük egyedülállónak, akiknek az adatfelvétel időszakában nem volt partnerük, tartós párkapcsolatuk. Tehát függetlenül attól, hogy egyedül vagy valaki mással, másokkal éltek-e egy háztartásban, csak azt vesszük figyelembe, hogy az adatfelvételkor volt-e párkapcsolatuk vagy sem. Viszont külön vizsgáljuk a gyermekes egyedülállókat (akiknek volt gyermekük, de partnerük nem), illetve a ténylegesen egyedülállókat, akiknek se párjuk, se gyermekük nem volt az adatfelvétel időpontjában. Az ő esetükben sem vontuk be a változóképzésbe, hogy milyen típusú háztartásban élnek.

A hivatalos statisztika nem ismeri a szingli fogalmát, nincs egységes, mindenki által elfogadott szinglidefiníció, amelyre az elemzés során támaszkodhattunk volna (Rövid 2018, 2020). Az egyedülálló a censusok módszertana szerint tágabb kategóriát jelent, hiszen mindenki ide tartozik, aki egyedül él, függetlenül többek között az életkorától és attól, hogy született-e már gyermeke, ennél fogva meglátásunk szerint jobban lefedi az általunk vizsgált nőtlenek, hajadonok csoportját, főként azért, mert a mintánkba az idősebb korosztály tagjai is beletartoznak.

A kutatás eredményei

A nőtlenek, hajadonok főbb társadalmi-demográfiai jellemzői

A nőtlen, illetve hajadon családi állapotúak körében az országos mintához viszonyítva felülreprezentáltak a férfiak (55 százalék), a negyvenévesnél fiatalabbak (44 százalékuk a 18–29, 27 százalékuk a 30–39 évesek közé tartozott, átlagéletkoruk 34,2 év volt), illetve a nagyvárosokban élők (a fővárosiak aránya 24, a megyeszékhelyen élők 22 százalék) (1. ábra).

A férfitöbbség összefüggésbe hozható a fiatal korösszetétellel is, hiszen a teljes népességben egészen az 50-es életek elejéig több férfi található, mint nő.⁶ Más kutatási eredmények szerint ha a nőtlenek, hajadonok egy szűkebb csoportját, az úgynevezett szingliket nézzük, vagyis azokat, akik még sosem kötöttek házasságot, akiknek nincs tartós párkapcsolatuk, nem született még gyermekük, és egyedül élnek, akkor is azt tapasztaljuk, hogy a 20–49 éves korosztályban felülreprezentáltak a férfiak (Rövid 2018, 2020). Az adatokból tehát úgy tűnik, mintha a szingli életforma és összességében a házasság nélküli lét a férfiak körében gyakoribbnak számítana.

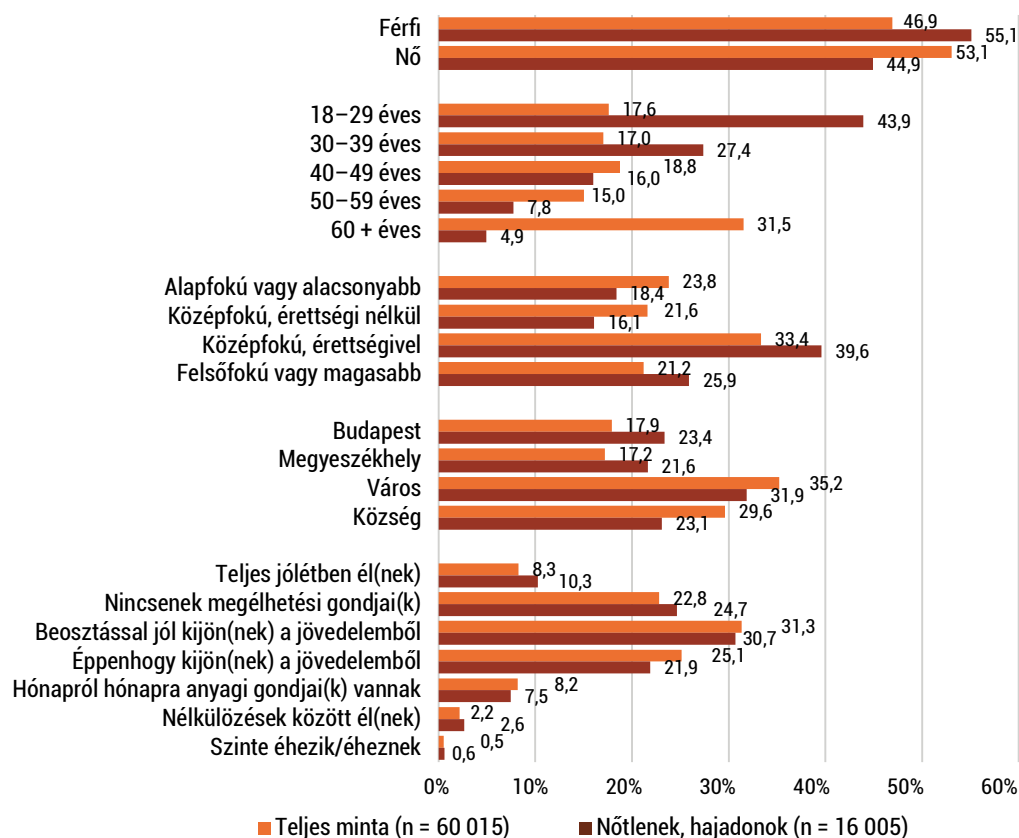
A nőtlen, hajadon minta sajátossága a fiatal korösszetétel. Ennek elsődleges oka a házasságkötés életkorának kitolódása, hiszen napjainkban az első házasságok már hazánkban is átlagosan harmincéves kor felett kötődnek (a nők esetében 30,2, a férfiak esetében 32,9 évesen).⁷ Ez az életkori sajátosság okozhatja azt is, hogy elsősorban a fővárosra és a nagyobb vidéki városokra koncentrálódik az említett élethelyzet, hiszen a fiatalok aránya részben vélhetően az oktatás, képzés és a munkaerőpiaci lehetőségek miatt különösen magas ezeken a településeken. Ezzel összhangban korábbi kutatások is rámutattak már, hogy a hajadonokon és nőtleneken belül a pár és gyermek nélküli szinglik aránya Budapesten és a megyeszékhelyeken, megyei jogú városokban a legmagasabb (Rövid 2018, 2020).

Figyelemre méltó továbbá, hogy a nőtlenek, hajadonok körében a teljes mintához képest magasabb az érettségizettek (40 százalék) és a diplomások hányada (26 százalék), illetve gazdasági aktivitás tekintetében

6 Forrás: KSH, STADAT. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0003.html (Letöltés: 2023. május 22.)

7 Forrás: KSH, STADAT. https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0016.html (Letöltés: 2023. május 22.)

a teljes munkaidőben dolgozók (50 százalék), valamint a tanulók aránya (12 százalék). A nőtleneknek, hajadonoknak jobb az anyagi helyzetük, ugyanis körükben magasabb a teljes jólétben és a megélhetési gondok nélkül élők aránya, mint a teljes lakosság esetében.

Forrás: Századvég 2021

1. ábra: A nőtlenek, hajadonok és a teljes minta főbb szociodemográfiai jellemzői (%)

A párkapcsolatban élők és az egyedülállók

Az, hogy valaki nőtlen vagy hajadon családi állapotú, nem jelenti azt, hogy ne lehetne párkapcsolata, ezt bizonyítja az is, hogy a megkérdezettek csaknem fele (48 százaléka) párkapcsolatban élt az adatfelvétel időpontjában, és többségük együtt is élt a párjával. Viszont a vizsgált almintakicsivel több mint a fele (52 százalék) egyedülállónak vallotta magát 2021 áprilisában (2. ábra).

A nők körében magas, 58 százalékos a kapcsolatban élők aránya, míg a férfiak esetében csupán 40 százalék. Az adatok alapján úgy tűnik tehát, hogy a tényleges pár nélküli lét nagyobb arányban érinti a férfiakat, mint a nőket, ami részben a férfitöbbslettel magyarázható. Ezt befolyásolhatja az is, hogy a kutatási eredmények szerint az egyedülállók, szinglik túlzott elvárásokat támasztanak a másikkal szemben, illetve félnek az elköteleződéstől. A férfiaknál és a nőknél is a túlzott elvárások, a biztos anyagi háttér megteremtésének vágya, a karrierépítés és a valós társas kapcsolatok hiánya szerepel az első helyeken, ha a szinglilét lehetséges okait keressük. A KINCS kutatása alapján a férfiak szerint a felelősségvállalás elutasítása előrébb helyezkedik el, mint a nőknél (KINCS 2023).

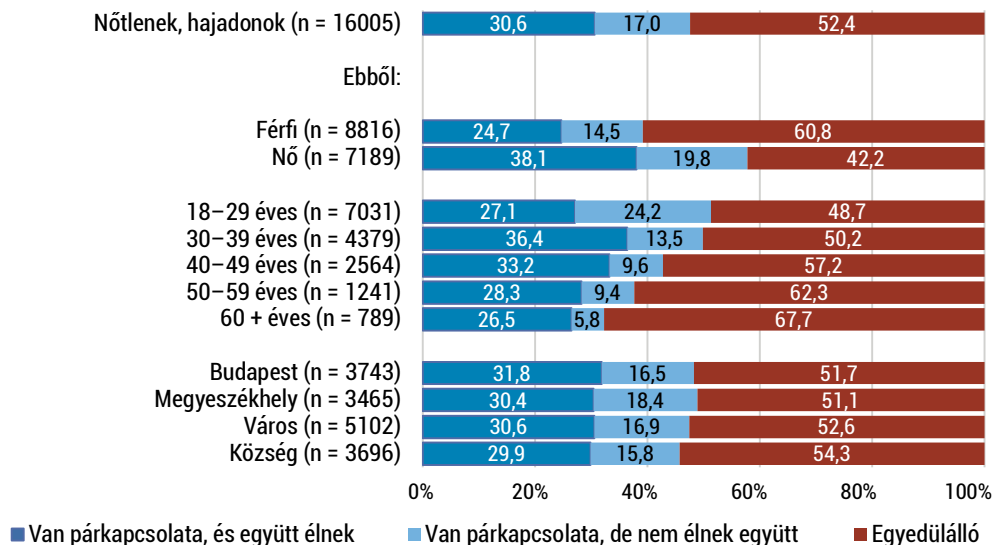
A nőtlenek, hajadonok száma csökken a kor előrehaladtával, s ezzel párhuzamosan mérséklődik az egyre idősödő korcsoportokban a párkapcsolattal rendelkezők aránya. A nőtlenek, hajadonok körében csupán a 18–29 évesekre jellemző, hogy a többség párkapcsolatban él (51 százalék), az összes többi korcsoportban az egyedülálló életforma számít gyakoribbnak. Itt fontos kiemelni, hogy az általunk vizsgált nőtlenek, hajadonok közel háromnegyedét a negyvenévesnél fiatalabbak alkotják, akik jellemzően még házasság előtt állnak, és feltehetően közülük fog kikerülni a jövőben házasságra lépők többsége.

A településtípus szerinti megoszlást nézve nem tapasztalható jelentős eltérés a párral vagy pár nélkül élők között. Külön vizsgálva mind a párral rendelkezők, mind az egyedülállók közül azokat, akik egyfős háztartásban élnek, említésre méltó, hogy a relatív többségük Budapesten lakik: előbbieknél 37, utóbbiaknak 30 százaléka él a fővárosban (2. ábra).

A vizsgált csoport iskolai végzettsége a teljes mintához viszonyítva magasabb. A diplomások aránya mind a nők, mind a férfiak esetében meghaladja az országos átlagot. Összevetve a párkapcsolatban élők és az egyedülállók képzettségét a párral rendelkezők körében még magasabb a diplomások és az érettségizettek aránya (3. ábra).

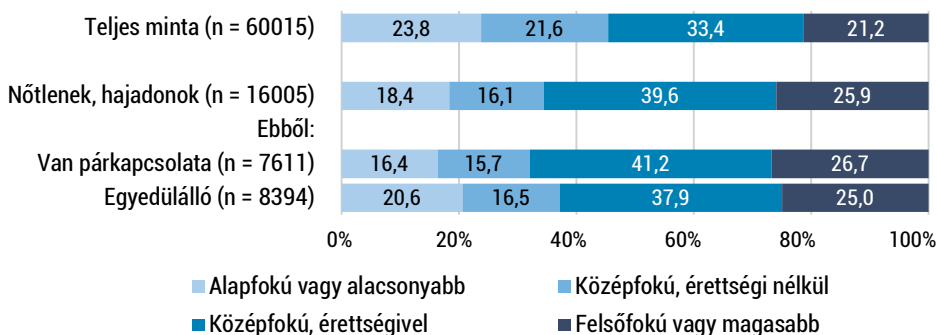
A párkapcsolatban élők közel kétharmada (65 százalék) a párjával, 27 százalékuk pedig valaki mással élt a kérdés időszakában. Ez utóbbiak zömében fiatalok, sokan tanulnak még, és a szüleikkel élnek, vagy éppen barátaikkal, ismerőseikkel alkotnak közös háztartást. Míg a párkapcsolatban élőknek csupán 8 százaléka él egyedül, az egyedülállók esetében

minden harmadik fő alkot egyszemélyes háztartást. Érdekes hasonlóság tapasztalható az említett egyedül élők között, ugyanis mind a párral, mind a pár nélkül, de egyszemélyes háztartásban élők esetében erős férfidominancia tapasztalható, fokozottan jellemző rájuk a nagyvárosi életforma és a felsőfokú iskolai végzettség. Kor tekintetében viszont különbséget látunk: a párkapcsolattal nem rendelkező egyedül élők többsége negyven év feletti, míg a párral rendelkezők több mint kétharmada negyvenévesnél fiatalabb.

Forrás: Századvég, 2021

2. ábra: Az egyedülállók és a párkapcsolatban élők aránya az egyes szociodemográfiai csoportokban (%)

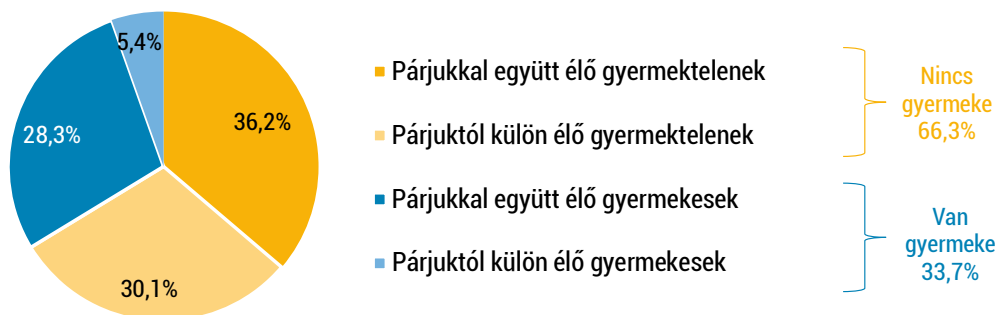

Forrás: Századvég, 2021

3. ábra: Iskolázottság az egyes csoportokon belül (%)

Párkapcsolatban élő nőtlenek, hajadonok

A párkapcsolatban élő nőtlenek, hajadonok esetében az együttélési mintázatok szerint a 4. ábrán bemutatott kategóriákat vizsgáltuk:

Forrás: Századvég, 2021

4. ábra: Párkapcsolatban élő nőtlenek, hajadonok együttélési formái (n = 7611)

A párkapcsolattal rendelkező nőtlenek, hajadonok relatív többségét (36 százalék) a párjukkal együtt élő gyermektelenek alkotják. Közülük minden második (51 százalék) 18–29 éves, ők feltehetően még a házasságkötés és gyermekvállalás előtti életszakaszban vannak. Kiemelkedő körökben a budapestiek és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya (31, illetve 37 százalék). Amennyiben a „beosztással jól kijönnek” kategóriát még megfelelő jövedelemérzetnek tekintjük, akkor a párjukkal együtt élő gyermektelenek közel háromnegyede megfelelőnek minősítette az anyagi helyzetét (71 százalék).

Tízből három párkapcsolattal rendelkező nőtlen, hajadon nem él együtt a párjával, és gyermeke sincs. Ők a párjuktól külön élő gyermektelenek, életkorukat tekintve az általunk vizsgált együttélési variációk közül a legfiatalabbak, ugyanis 69 százalékuk a 18–29 éves korcsoportba tartozik (átlagéletkoruk 27,5 év), ezért is feltételezhető, hogy többségük párkapcsolatára az udvarlási folyamat „együtt járás” szakasza a jellemzőbb. Körükben kiemelkedően magas az érettségizettek aránya (50 százalék), de 27 százalékuk még a tanulmányait folytatta 2021 áprilisában. A párjuktól külön élő gyermektelenek anyagi helyzete bizonyult a legjobbnak (72 százaléknak megfelelő). Többségük (59 százalék) a szüleivel él még („mamahotelben”), 23 százalékuk viszont egyedül, de a kor előrehaladtával az egyedül élők aránya drasztikusan növekszik (míg a 18–29 éves, párjuktól külön élő

gyermekteleneknek csupán 11 százaléka él egyedül, a 30–39 éveseknek pedig a 44 százaléka, addig a negyvenévesnél idősebbek esetében már a párkapcsolattal rendelkező egyedül élők vannak többségben).

Ismert a látogató partnerkapcsolatban élők (*living apart together, LAT*) szakirodalomban definiált párkapcsolati formája, amelyben a felek tartós, elkötelezett, monogám kapcsolatot tartanak fenn, de nem élnek együtt. Tanulmányunkban szándékosan nem nevezzük LAT-pároknak a külön élő párkapcsolatban élőket, ugyanis a nőtlen, hajadon minta fiatal korösszetétele miatt feltételezzük, hogy a többség esetében még nem tudatos döntés eredménye a különélés, hanem az élethelyzetből adódóan a kapcsolat alakulásának egyik állomását jelöli ez az állapot.

A párkapcsolatban élők több mint harmadának (34 százalék) van gyermeke, többségük együtt is él a párjával és gyermekével, gyermekeivel. Ez utóbbiakat nevezzük párjukkal együtt élő gyermekeseknek, akik tulajdonképpen (házasság nélküli) klasszikus családként működnek. Átlagéletkoruk 40,2 év, ami a nőtlen, hajadon minta átlagéletkorához viszonyítva idősebbnek számít. Jellemzően alacsonyabb státuszúak, hiszen magasabb körökben az alacsonyabban képzettek aránya (alapfokú végzettségűek: 26 százalék, illetve érettségi nélküliek: 26 százalék), többségük kisebb településen (egyéb városban 37, községben 30 százalék), anyagilag nehezebb körülmények között él, mint összességében a nőtlenek és hajadonok.

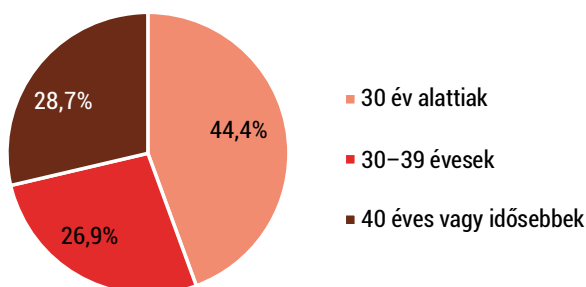
Az általunk vizsgált párkapcsolatban élő válaszadók mindössze 5,4 százaléka igaz, hogy nem él együtt a párjával, de van gyermeke. Őket tekintjük elemzésünkben a párjuktól külön élő gyermekeseknek, akik sok tekintetben hasonlítanak a párjukkal együtt élő gyermekes „klasszikus” családmodellben élőkre. Hiszen rájuk is jellemző, hogy a teljes mintához képest idősebbek (átlagéletkoruk 38,2 év), az ő körükben a legmagasabb a községben élők aránya (33 százalék), és az egyik legalacsonyabb a diplomások részaránya (17 százalék).

Az egyedülálló nőtlenek és hajadonok

Ahogy már korábban is említettük, a nőtlenek, hajadonok közel felének van párkapcsolata, viszont e csoport másik fele (52 százalék) egyedülállónak vallotta magát az adatfelvétel időpontjában. Az egyedülállókön belül a sem párral, sem gyermekkel nem rendelkező válaszadókat tekintjük elemzésünkben ténylegesen egyedülállónak (85 százalék). A párkapcsolat

nélküliek 15 százaléka nyilatkozott úgy, hogy van gyermeke, tehát nekik nagy valószínűséggel már volt párkapcsolatuk.

Ugyan a párkapcsolattal rendelkezőknél nem tettük meg, de a ténylegesen egyedülállók csoportját érdemes kor szerint tovább bontani, hiszen a különböző életszakaszokban lévő egyedülállók jellemzői sok területen eltérhetnek egymástól. Ennek megfelelően külön vizsgáljuk meg a harmincévesnél fiatalabb, a 30–39 éves, illetve a negyvenéves és idősebb gyermektelen egyedülállók jellemzőit (5. ábra).

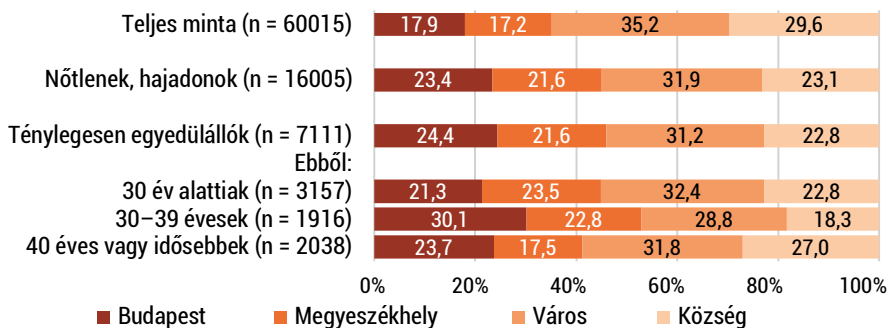
Forrás: Századvég, 2021

5. ábra: Ténylegesen egyedülállók korcsoportok szerinti bontásban (n = 7111)

Az eredmények alapján megállapítható, hogy a ténylegesen egyedülállók körében a 30 évnél fiatalabbak tábora a legnépesebb (44 százalék), az idősebb korcsoportokban pedig, akárcsak a teljes magyar népességben, az arányuk csökken.

A leginkább szembetűnő, hogy az eddig vizsgált, párkapcsolattal rendelkező csoportokkal ellentétben a gyermektelen egyedülállók körében különösen magas a férfiak aránya, és ez a kor előrehaladtával csak növekszik: a harmincévesnél fiatalabb egyedülállók 63 százaléka, az ennél idősebb korcsoportoknak pedig közel a háromnegyede férfi. Az adatokból úgy tűnik tehát, mintha a férfiak közül akarva-akaratlanul jóval többen kerülnének ebbe az élethelyzetbe, mint a nők.

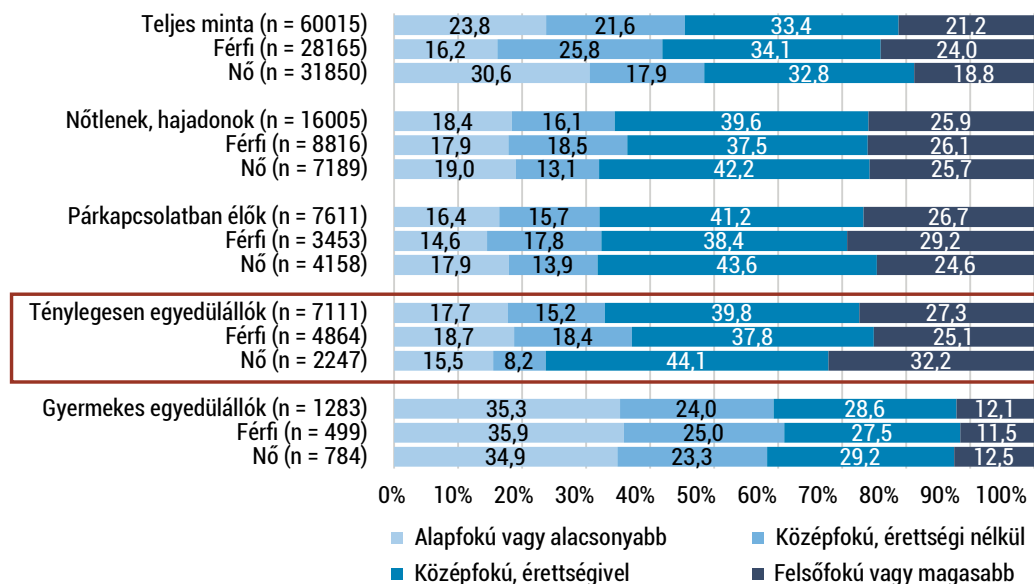
Amint az 1. ábrán is láthattuk, a nőtlen, hajadon mintára fokozottan jellemző a nagyvárosi életforma. A ténylegesen egyedülállók településtípusonkénti megoszlása megegyezik a nőtlen hajadonok mintázatával, korcsoportos bontásban viszont kiemelkednek a 30–39 éves ténylegesen egyedülállók, ugyanis rájuk még inkább jellemző a fővárosi lakókörnyezet (6. ábra).

Forrás: Századvég, 2021

6. ábra: Településtípus szerinti megoszlás az egyes csoportokon belül (%)

A ténylegesen egyedülállók iskolázottságát vizsgálva megállapítható, hogy a felsőfokú végzettségűek aránya különösen magas a 30–39 éves egyedülállók körében, 44 százaléknak van felsőfokú végzettsége. A harmincévesnél fiatalabbak esetében az érettségivel rendelkező középfokú végzettségűek aránya jelentős (49 százalék), de háromtizedük még tanulmányokat folytat.

Forrás: Századvég, 2021

7. ábra: Iskolázottság az egyes csoportokon belül nemenként (%)

A ténylegesen egyedülállók az országos átlaghoz képest magasabb végzettséggel rendelkeznek. Nemek szerint viszont jelentős különbség van e téren, ugyanis a ténylegesen egyedülálló nők körében 32 százalék a diplomások aránya, míg a férfiak esetében 25 százalék. Ha ezeket a részarányokat a teljes mintával is összevetjük (diplomás nők aránya 19 százalék, diplomás férfiak aránya 24 százalék) még inkább szembetűnő a ténylegesen egyedülálló nők kimagasló képzettségi szintje. A ténylegesen egyedülálló férfiak pedig kevésbé képzettek, mint a párkapcsolatban élők (25 illetve 29 százalék a diplomások aránya) (7. ábra).

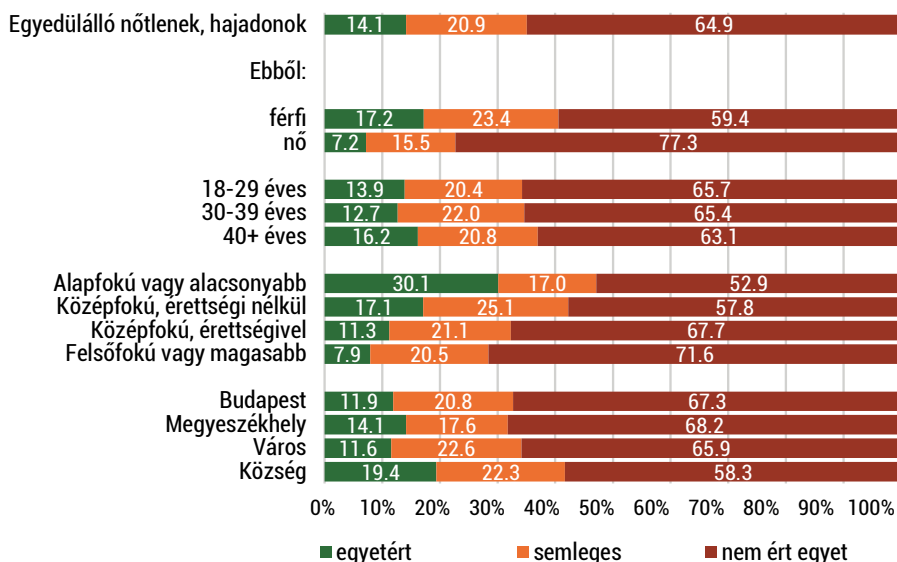
A gyermektelen nőtlenek, hajadonok több mint kétharmadának (68 százalék) megfelelő az anyagi helyzete, a legjobb körülmények között a harminc év alattiak élnek (71 százalék).

Külön elemezzük az egyedülállók azon szegmensét is, akik egyedülálló szülőként kerültek be a mintánkba, ugyanis a nőtlen, hajadon mintán belül a párkapcsolat nélküliek 15 százalékának volt gyermeke az adatfelvétel időszakában. Őket nevezzük elemzésünkben gyermekes egyedülállóknak. Ők párkapcsolati tekintetben egyedülállók, viszont a szociodemográfiai profiljuk annyira eltér a gyermektelen egyedülállókétól, hogy indokolt külön vizsgálni őket. Fontos kiemelni, hogy itt nemcsak a gyermeket nevelő szülőkről beszélünk, hanem minden olyan egyedülállóról, akinek van gyermeke. Idetartoznak tehát azok a nőtlenek és hajadonok is, akiknek van gyermekük, de nem ők nevelik, illetve azok az egyedülállók is, akiknek már „kirepült” a gyermekük. A gyermekes egyedülállók sokkal inkább hasonlítanak a párjukkal együtt élő gyermekesekre, ugyanis körükben is kimagasló a nők aránya (61 százalék, az eddig vizsgált csoportokhoz képest a legmagasabb), jellemzően ők a legidősebbek a vizsgált együttélési formák közül (átlagosan 43 évesek); 11 százalékuk nyugdíjas, ami a csoportra jellemző korösszetétellel magyarázható (a hatvan éven felüliek aránya 13 százalék). Alacsonyabb státuszúak: arányaiban a legtöbben alapkötő végzettséggel rendelkeznek (35 százalék), zömében kisebb településen élnek (egyéb város 40 százalék, község 30 százalék), többségüknek (54 százalék) nem megfelelő az anyagi helyzete (azaz épphogy kijönnek a jövedelmükből, vagy ennél rosszabb a pénzügyi helyzetük). Ezek az adatok is alátámasztják a korábbi kutatásokat, miszerint magas a szegénységi kockázat az egyedülálló szülők körében.

Házassággal, pártalálással kapcsolatos vélekedések

A kutatás sajátosságából adódik, hogy a családdal kapcsolatos kérdéseket szűkebb mintán kérdezték le. Ez a nőtlen, hajadon minta esetében 3923 válaszadót jelentett.

Megismerve a nőtlenek, hajadonok párkapcsolati mintázatait a továbbiakban a házassodási szándékot is feltérképezzük, hiszen a vizsgált almintánkban van a legtöbb potenciális házasulandó. Viszont a házasság legfőbb „kelléke” egy jól működő, érzelmi biztonságot nyújtó, kiegyensúlyozott párkapcsolat, ezért megnéztük, hogy a kutatásban részt vevők mennyire értenek egyet azzal az állítással, hogy manapság könnyű párt találni (8. ábra). A válaszadók ötfokú skála segítségével fejezhették ki az ezzel kapcsolatos véleményüket. Ezt a kérdést elsősorban a ténylegesen egyedülállók körében vizsgáltuk, hiszen ők a leginkább érintettek.

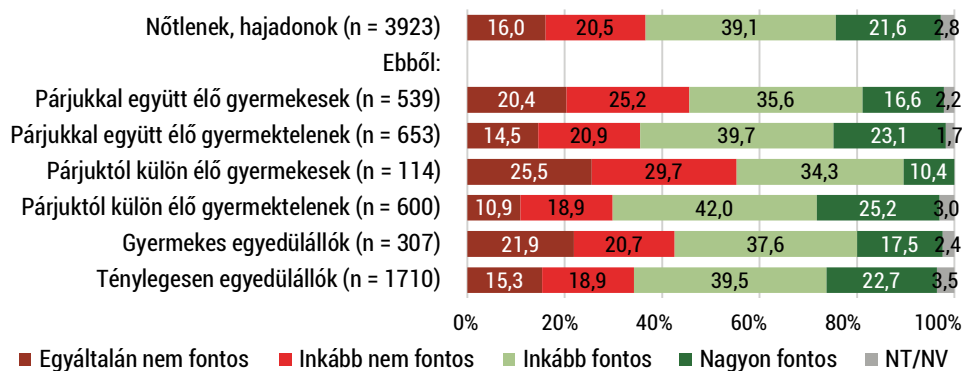
Forrás: Századvég, 2021

8. ábra: A pártalálás megélése az egyedülállók körében (% , n = 1076)
„Manapság könnyű párt találni”

A házasság előtt álló egyedülállók közel kétharmada (65 százalék) szerint ez manapság nem könnyű (43 százalék szerint egyáltalán nem könnyű), és csupán 14 százalék értett egyet inkább vagy teljes mértékben a vizsgált állítással. Érdekes, hogy a párkapcsolatban élők véleménye is hasonló,

ugyanis többségük nehéznek ítélte meg a pártalálást (57 százalék). Az egyedülállók pesszimizmusa vélhetően tapasztalatból adódik, hiszen a leginkább őket érintik a párkeresés nehézségei. Az adatok alapján megállapíthatjuk, hogy az egyedülálló nők sokkal borúlátóbbak, ugyanis négy nőtől három gondolja azt, hogy a pártalálás manapság nem megy könnyen, míg a férfiak esetében ötből három tartja ezt nehéznek. A párkeresést az iskolázottság emelkedésével egyre nehezebbnek élik meg az egyedülállók; erőteljesebb különbség rajzolódik ki az érettséggel rendelkező és nem rendelkező válaszadók között. Településtípus szerint vizsgálva ezeket az adatokat jól látható, hogy bár a nagyobb lélekszámú településeken él arányaiban a legtöbb egyedülálló, éppen azok tartják nehezebbnek a párkeresést, akik városban laknak. (8. ábra)

A házasság intézményének fontossága

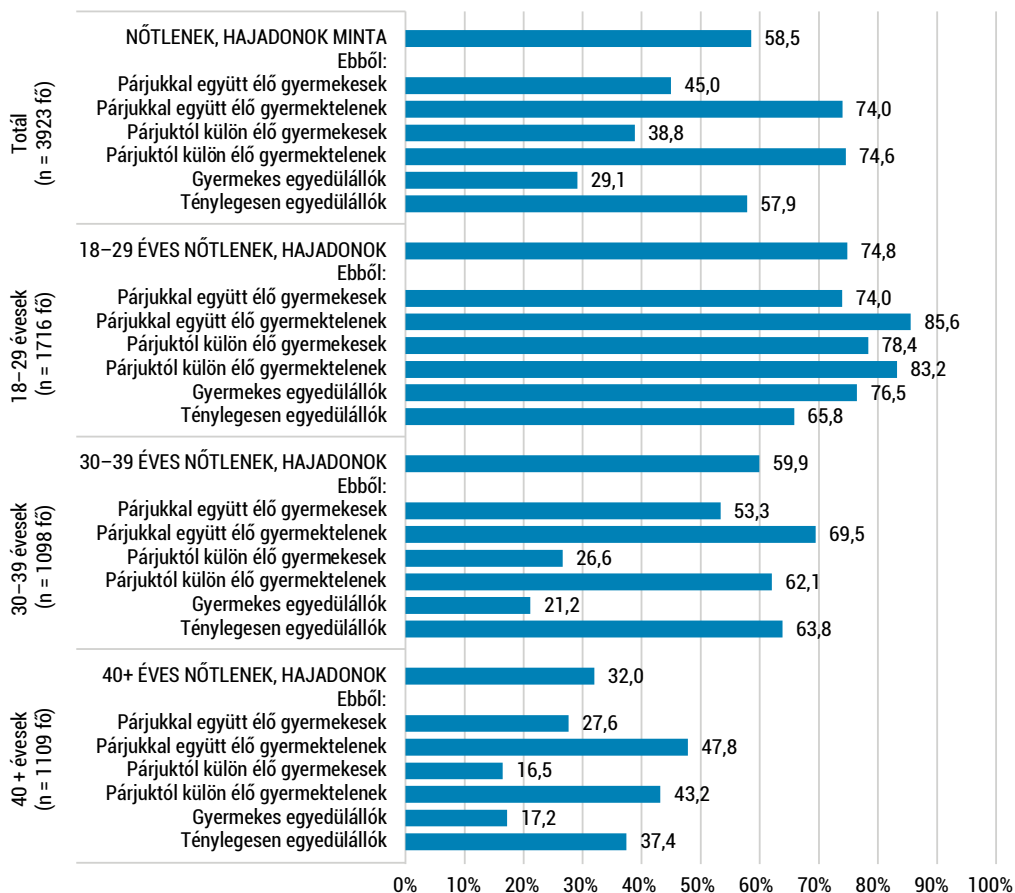
Forrás: Századvég, 2021

9. ábra: A házasság fontosságának megítélése csoportonként (%)

A sikeres társkeresés következő állomása lehet a házasság. Ezért négyfokú skála segítségével megvizsgáltuk, hogyan vélekednek a házasság intézményének fontosságáról a mintába került nőtlenek, hajadonok (9. ábra). Az eredmények szerint tízből hatan (61 százalék) többé-kevésbé fontosnak gondolják a házasság intézményét. Egyértelműen látszik, hogy ott, ahol már van gyermek, a házasság intézménye kevésbé fontos, mint ott, ahol még nincs. A párjuktól külön élő gyermektelenek számára bizonyult a legfontosabbnak a házasság (67 százalék), míg a párjuktól külön élő gyermekesek vélik a legkevésbé fontosnak (45 százalék). A ténylegesen

egyedülállók 62 százaléka nyilatkozott pozitívan a házasság intézményének fontosságáról, és ezt a különböző életkorban lévő egyedülállók hasonlóan gondolják.

Házasodási szándék

Forrás: Századvég, 2021

10. ábra: A házasodni szándékozók aránya korcsoportonként a vizsgált kategóriákban (%)

Ismeretes, hogy a nőtlenek, hajadonok közül kerül ki a legtöbb első házasságot kötő, ezért a házasság intézményével kapcsolatos vélekedés ismeretében megvizsgáltuk a nőtlenek, hajadonok házasodási szándékát is (10. ábra). Szintén négyfokú skála segítségével megkérdeztük a kutatásban részt vevőktől, hogy terveznek-e a jövőben házasságot kötni. Az

eredmények alapján a nőtlenek, hajadonok 59 százaléka tervez házasságot kötni élete során. Természetes, hogy a fiatalok házasodási szándéka a legmagasabb, a 18–29 éves nőtlenek, hajadonok háromnegyede (75 százalék) tervezi, hogy a jövőben házasságra lép, ez az arány a kor előrehaladtával egyre inkább csökken. A párkapcsolat megléte szerint a párral rendelkező 18–29 évesek sokkal inkább terveznek házasodni (82 százalék), mint az azonos korú egyedülállók (67 százalék), viszont a harmincévesnél idősebbek esetében már nem a párkapcsolat megléte mentén mutatkozik különbség, hanem a gyermek léte az, ami erőteljesen szegmentál.

Ezek az adatok igazolják a házasság intézményével kapcsolatban fentebb látott vélekedéseket is, ugyanis jellemzően az idősebb gyermekes párok érzik kevésbé fontosnak a házasság intézményét, és kevésbé terveznek házasodni. Az adatokból tehát úgy tűnik, hogy a gyermekes nőtlenek, hajadonok kisebb valószínűséggel kötnek házasságot, mint azok, akiknél még nem született gyermek.

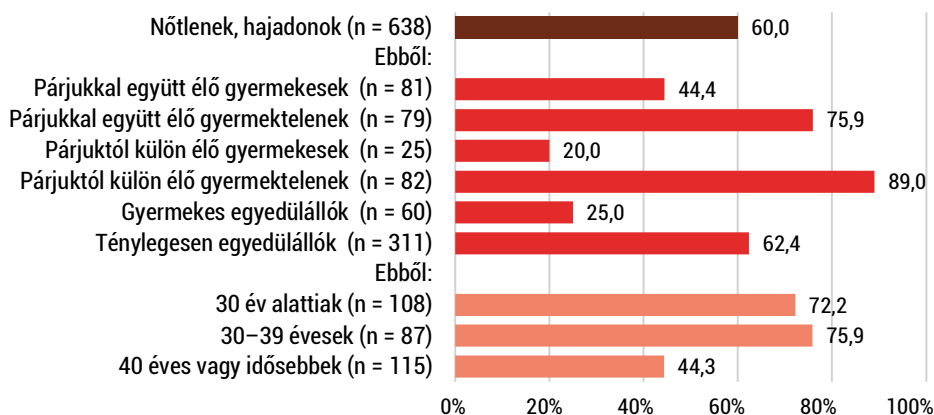
A 18–29 évesek körében az általunk vizsgált együttélési mintázatokban a ténylegesen egyedülállók terveznek legkevésbé házasságot kötni, ami az idősebb korcsoportok esetében már nem igaz. A harmincévesnél idősebb ténylegesen egyedülállók házasodási szándéka már megközelíti a gyermektelen párok elköteleződési terveit.

A vallásosság és a házasodási szándék kapcsolata a nőtlenek, hajadonok körében

Korábbi kutatások (Kopp és Skrabski 2020; Pusztai 2016; Engler 2017) igazolták, hogy a vallásos emberek nagyobb valószínűséggel kötnek házasságot és vállalnak gyermeket, hiszen a családi összetartozás, a hagyományok ápolása szorosan kapcsolódik a vallásos értékrendhez. Ezért fontosnak éreztük megvizsgálni a nőtleneken, hajadonokon belül is a vallásosság erősségét, illetve, hogy ez hogyan alakul a vizsgált együttélési formák esetében. A vallásosság mérésére hétfokú skálát használtunk, mely alapján vallásosnak tekintjük azokat, akik a skála legmagasabb, 6-os vagy 7-es értékeit jelölték meg, képlékeny vallásosságúnak azokat, akik a középső három érték közül választottak, és vallástalannak tartjuk azokat, akik az 1-est vagy 2-est jelölték meg ezen a skálán.

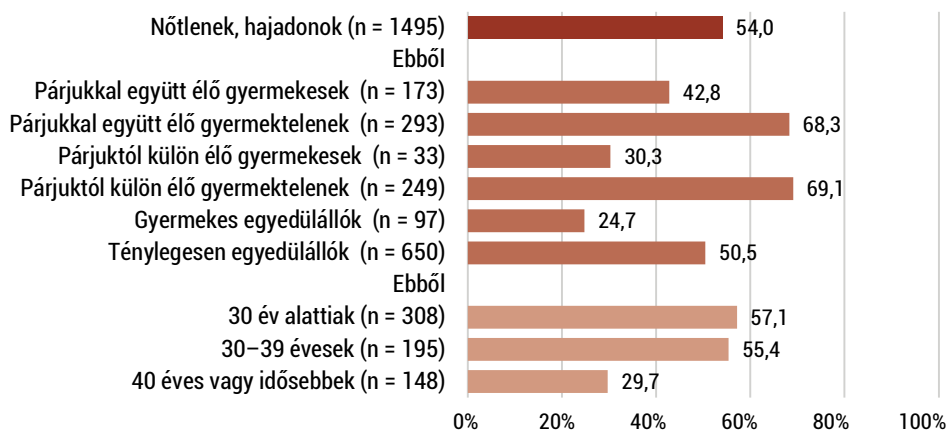
Míg a teljes lakosság esetében a vallásosak és a vallástalanok közel azonos arányúak, és a lakosságnak valamivel több mint a felét teszik ki (vallásos 26, vallástalan 27 százalék), addig a nőtlenek, hajadonok esetében egy vallásosra több mint két vallástalan jut (vallásos 17, vallástalan 38 százalék). Ennek elsődleges oka a fiatal korösszetétel, hiszen a fiatalok körében jóval magasabb a vallástalanok aránya. A 18–29 éves nőtleneknek, hajadonoknak csupán 15 százaléka érzi magát vallásosnak, a negyvenévesek és ennél idősebbek esetében ez az arány már 23 százalék. A gyermekesek valamivel vallásosabbnak bizonyultak, mint a gyermektelenek, de nem szabad szem előtt téveszteni az életkor hatását, hiszen a gyermeket nevelő nőtlenek, hajadonok jellemzően idősebbek.

A nőtlenek, hajadonok körében szinte minden együttélési forma esetében az látható, hogy a vallásosság ösztönző hatással van a házassági hajlandóságra (11. ábra). A nőtlenek, hajadonok vallásos tagjainak 60 százaléka tervez házassodni, míg a nem vallásosak közül arányaiban valamivel kevesebben (54 százalék) (12. ábra). Viszont mindhárom gyermektelen csoport esetében ennél jóval nagyobb a házassági kedv. Olyannyira, hogy a párjuktól külön élő gyermektelenek, illetve a 30–39 éves egyedülállók esetében már 20 százalékponttal magasabb a vallásosak házassági szándéka, mint a nem vallásosaké.

Forrás: Századvég, 2021

11. ábra: A vizsgált csoportok házassági szándéka a vallásosak körében (%)

Forrás: Századvég, 2021

12. ábra: A vizsgált csoportok házassági szándéka a nem vallásosak körében (%)

Összefoglalás

Tanulmányunkban a nőtlenek és hajadonok párkapcsolati és együttélési mintázatait vizsgáltuk. A párkapcsolat és a gyermek megléte mentén különböző csoportok segítségével térképeztük fel a magyar lakosság több mint negyedét (27 százalék) jelentő nőtlenek, hajadonok legfőbb jellemzőit. Az eredmények alapján a vizsgált minta közel háromnegyede negyven éven aluli, többségét férfiak alkotják, a teljes lakossághoz viszonyítva iskolázottabbak és mind a férfiak, mind a nők esetében magasabb a diplomások aránya, valamint jellemzőbb körükben a nagyvárosi életforma. A köztudatban gyakran egyedülállóként értelmezett nőtlenek, hajadonok közel felének (48 százalék) van párkapcsolata, többségük együtt is él a párjával (65 százalékuk), és a minta negyedének gyermeke is van (24 százalék). Összességében kijelenthető, hogy a nőtlenek, hajadonok 13 százaléka családként funkcionáló közösségként él.

A párkapcsolatban élők körében a nők vannak többségben, míg az egyedülállók esetében erős férfidominancia jellemző. A gyermekes kapcsolati formákban élő nőtlenek, hajadonok átlagos életkora jóval magasabb, mint a gyermekteleneké. Emellett látható az is, hogy egy gyermek léte jelentős szegmentáló erővel bír a státuszt befolyásoló szociodemográfiai mutatókra is.

Mivel a házasságra lépők többsége a nőtlenek, hajadonok köréből kerül ki, megvizsgáltuk körükben a pártalálás megélését és a házassodási szándékot is. Napjainkban a pártalálás nem könnyű, erről ugyanúgy vélekednek a párral rendelkezők és az egyedülállók is. A megfelelő pár megtalálása után viszont a többség (59 százalék) házasságban képzelel el a jövőjét. Jó hír, hogy a fiatal nőtlenek, hajadonok körében kimagasló a házassodási szándék (a 18–29 évesek körében 75 százalék), viszont az ilyen jellegű intenció jelentősen alacsonyabb a gyermekkel már rendelkezők esetében. A vallásosság pozitív hatással van a házasságkötési tervekre, de itt is azt tapasztaltuk, hogy komolyabb házassodási potenciál a gyermektelen nőtlenek, hajadonok körében várható.

Felhasznált irodalom

- Cockrum, Janet, Priscilla White (1985) Influences on the Life Satisfaction of Never-Married Men and Women. *Family Relations*, Vol. 34 (4): 551–556. DOI: <https://doi.org/10.2307/584017>
- DePaulo, Bella M., Wendy L. Morris (2005) Singles in Society and in Science. *Psychological Inquiry*, Vol. 16. (2–3): 57–83. DOI: <https://doi.org/10.1080/1047840X.2005.9682918>
- Engler Ágnes (2017) *A család mint erőforrás*. Budapest: Gondolat.
- Engler Ágnes (2018) Párkapcsolati elköteleződés és családalapítási szándékok. In: Engler Ágnes (szerk.) *Család és karrier*. Debrecen: Felsőoktatási Kutató és Fejlesztő Központ. 12–37.
- Engler Ágnes, Markos Valéria és Major Enikő (2022) Párkapcsolati mintázatok és a gyermekvállalás. In: Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva és Székely András (szerk.) *Magyar lelkiállapot 2021. Család – Egészség – Közösség. Hungarostudy 2021 tanulmányok*, Budapest: Kopp Mária Intézet a Családokért. 51–67.
- Engler Ágnes, Pári András (2022) A család jövője – az elsődleges szocializációs közeg társadalmi szerepváltozása. *Századvég*. 2. évf. 3. sz. 11–34.
- Földházi Enikő (2008) *Az első házasságkötés után. A párkapcsolatok dinamikája, egyszülős családok kialakulása és megszűnése Magyarországon a 20. század második felében*. PhD-értekezés. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem, Szociológia és Társadalompolitikai Intézet.
- Gyorgyovich Miklós, Pári András (2023) A családdefiníció válsága – A család(fogalom) pluralizálódása a magyar társadalomban. In: Pári András – Gyorgyovich Miklós (szerk.): *Család-Érték-Tér*, Budapest, Magyarország: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért KINCS. 15–35.
- Harcza István, Monostori Judit (2014) Demográfiai folyamatok és a családformák pluralizációja Magyarországon. In: Kolosi Tamás, Tóth István György (szerk.) *Társadalmi riport*. Budapest: TÁRKI. 83–109.
- KINCS (2023) *Mi kell a jó házassághoz?* Kutatási jelentés. Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Mi_kell_a_jo_hazassaghoz_-_kutatasi_elemzes_2023_februar.pdf (Letöltés: 2023. május 22.)

- Kopp Mária, Skrabski Árpád (2020) *A boldogságkeresés útjai és útvesztői. Hogyan köteleződhetünk el egy életre szóló párkapcsolatban?* Budapest: L'Harmattan.
- KSH (2017) Mikrocenzus 2016 – 2. *A népesség és a lakások jellemzői*. Budapest.
- Lesthaeghe, Ron (2010) The Unfolding Story of the Second Demographic Transition. Royal Belgian Academy of Sciences. Paper to be presented at the Conference on “*Fertility in the History of the 20th Century – Trends, Theories, Public Discourses, and Policies*.” Akademia Leopoldina & Berlin-Brandenburgische Akademie. 21–23. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2010.00328.x>
- Lesthaeghe, Ron, Johan Surkyn (2012) When History moves on. Foundations and Diffusion of a Second Demographic Transition. In: Jayakody, Rukmalie, Arland Thorton és William Axinn (Eds.) *International Family Change. Ideational Perspectives*. New York: Routledge. 81–118.
- Lócsei Pál (1978) A házasságbomlás problémái Magyarországon. In: Cseh-Szombathy László (szerk.) *A változó család*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó. 85–125.
- Monostori Judit (2015) Az egyszülős családdá válás az életútban és annak demográfiai meghatározói. *Demográfia*, 58. évf. 1. sz. 27–56.
- Murinkó Lívia, Rohr Adél (2018) Párkapcsolat, házasságkötés. In: Monostori Judit, Őri Péter és Spéder Zsolt (szerk.) *Demográfiai portré 2018*. Budapest: KSH, NKI: 9–28.
- Pári András, Balog Piroska (2022) A gyermekvállalást jelenleg elutasító gyermektelenek a fiatal felnőttek körében. In: Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva és Székely András (szerk.) *Magyar lelkiállapot 2021. Család – egészség – közösség. Hungarostudy 2021 tanulmányok*. Budapest: Kopp Mária Intézet a Családokért. 147–167.
- Pári András, Nagy Tímea, Kozák Kókény (2022) A gyermekvállalás elutasításának tudatos tényezői a 25–44 éves diplomások körében. In: Aczél Petra (szerk.) *Család – gyermek – jövő. Tanulmányok a családtudomány köréből*. Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. 165–190.
- Pusztai Gabriella (2016) A szülők vallásossága mint a hatékony gyermeknevelés tőkeforrása. In: Földvári Mónika, Hakkal Tünde (szerk.): *Riport a családokról*. Budapest: L'Harmattan. 427–447.
- Rövid Irén (2018) Pillanatfelvétel a szinglikről. A szinglik általános és területi jellemzői a népszámlálási adatok alapján. *Területi Statisztika*, 58. évf. 3. sz. 302–318. DOI: <https://doi.org/10.15196/TS580304>
- Rövid Irén (2020) Olyan jó egyedül? A szinglik érzelmi állapota, élettel való elégedettsége a 2016. évi mikrocenzus adatai alapján. *Területi Statisztika*, 60. évf. 2. sz. 224–248. DOI: <https://doi.org/10.15196/TS600206>
- S. Molnár Edit (2011) A házasság tekintélye. In: Pongrácz Tiborné (szerk.) *A családi értékek és a demográfiai magatartás változásai*. Budapest: KSH. 41–47.
- Sobotka, Tomáš (2008) The diverse faces of the Second Demographic Transition in Europe. *Demographic Research*, Vol. 19. (8): 171–224. DOI: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2008.19.8>
- Sobotka, Tomáš Laurent Toulemon (2008) Changing family and partnership behaviour. Common trends and persistent diversity across Europe. *Demographic Research*, Vol. 19. (6): 85–138. DOI: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2008.19.6>
- Somlai Péter (2002) *Húsz év. Családi kapcsolatok változásai a 20. század végi Magyarországon*. Budapest: Új Mandátum.

- Spéder Zsolt (2004) Gyermekvállalás és a párkapcsolatok átalakulása In: Kolosi Tamás, Tóth István György, Vukovich György (szerk.) *Társadalmi riport 2004*. Budapest: TÁRKI. 137–151.
- Spéder Zsolt (2005a) Az európai családformák változatossága: párkapcsolatok, szülői és gyermeki szerepek az európai országokban az ezredfordulón. *Századvég*, 37. sz. 3–47.
- Spéder Zsolt (2005b) Az élettársi kapcsolat térhódítása Magyarországon és néhány szempont a demográfiai átalakulás értelmezéséhez. *Demográfia*, 48. évf. 3–4. sz. 187–217.
- Spéder Zsolt (2007) The Diversity of Family Structure in Europe. *Demográfia*, 50. évf. 5. sz. English Edition. 105–134.
- Spéder Zsolt, Kapitány Balázs (2007) *Gyermekek. Vágyak és tények. Dinamikus termékenységi elemzések*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal – Népeségtudományi Kutatóintézet.
- Tárkányi Ákos (2008) A második demográfiai átmenet néhány főbb tényezője a fejlett világban és Magyarországon. *Demográfia*, 51. évf. 4. sz. 406–440.
- Tomka Béla (2000) *Családfejlődés a 21. századi Magyarországon és Nyugat-Európában. Konvergencia vagy divergencia?* Budapest: Osiris.
- Van de Kaa, Dirk J. (2002) The idea of the Second Demographic Transition in Industrialized Countries. Paper presented at the Sixth Welfare Policy Seminar of the National Institute of Population and Social Security, Tokyo, Japan, 29 January 2002.